

BİREYSEL EMEKLİLİK PLANLARI VE BİRİKİMLİ SİGORTA POLİÇELERİNDE, SİGORTALININ VEFATI ÜZERİNE YAPILACAK ÖDEMELERİN VERGİ KANUNLARIMIZ KARŞISINDAKİ DURUMU

Bülent SEZGİN*

1-GİRİŞ:

1 93 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 75'inci maddesi ile hüküm altına alındığı üzere; sahibinin ticari, zirai veya mesleki faaliyeti dışında nakdi sermaye veya para ile temsil edilen değerlerden müteşekkil sermaye dolayısıyla elde ettiği kâr payı, faiz, kira ve benzeri iratlar menkul sermaye iradidir.

Tanımdaki ana unsurlar şu şekilde sıralayabiliriz:

- Gelir, nakdi sermaye veya para ile temsil edilebilen değerlerden oluşan sermaye dolayısıyla elde edilmiş olmalıdır. Para ile temsil edilen değerler başlıca tahvil, hisse senedi, mevduat sertifikası ve benzeri menkul kıymetlerdir.
- Gelir, sahibinin; ticari, zirai veya mesleki faaliyeti dışındaki faaliyetlerden elde edilmiş olmalıdır.
- Elde edilen gelir; kâr payı, kira, faiz ve benzeri şekilde olmalıdır. Kira teriminin kullanılması uygulamada gelirin tarifinde yapılabilecek yanlış değerlendirmeleri önlemek içindir. Zira bazı gerekçelerle söz konusu kıymetlerin gelirleri "kira" olarak da değerlendirilebilecektir. (Beyanname Düzenleme Kılavuzu, 2007, 181)

* Vergi Denetmeni

Bu özelliklere sahip gelir, menkul sermaye iradı olarak kabul edilecektir. Ancak, geliri sağlayan sermaye sahibinin iradı, ticari faaliyete bağlı bulunduğu ve yukarıda özellikleri belirtilen geliri elde ettiği takdirde ticari kazancın belirlenmesine ilişkin hükümler uygulanacaktır. Başka bir deyişle nakdi sermaye veya para ile temsil edilebilen değer ticari, zirai veya mesleki faaliyet çerçevesinde kullanılması sonucu faiz, kâr payı, kira vb. elde edilmesi halinde, elde edilen bu gelirler, ticari, zirai veya mesleki kazancın unsuru sayılacaktır. Bu şekilde elde edilen gelir, yapısı itibarıyla menkul sermaye iradı olmakta ancak geliri elde edenin ticari, zirai ya da mesleki faaliyeti ile ilişkilendiğinden ticari, zirai veya mesleki kazanç olarak değerlendirilmektedir. (Gelir Vergisi Rehberi, 2006, 524)

Anılan Kanun'un 75'inci maddesinde menkul sermaye iratları yukarıdaki şekilde tanımlandıktan sonra, "Kaynağı ne olursa olsun aşağıda yazılı iratlar menkul sermaye iradı sayılır" denilerek bunlar 15 bent halinde sıralanmıştır. (11 ve 13 numaralı bentler mülga) Mezkûr maddenin (15) numaralı bendi aşağıdaki gibidir:

"Tüzel kişiliği haiz emekli sandıkları, yardım sandıkları ile emeklilik ve sigorta şirketleri tarafından;

a) On yıl süreyle prim, aidat veya katkı payı ödemediği ayrılanlara yapılan ödemeler,

b) On yıl süreyle katkı payı ödemiş olmakla birlikte bireysel emeklilik sisteminden emeklilik hakkı kazanmadan ayrılanlar ile diğer sandık ve sigortalardan on yıl süreyle prim veya aidat ödeyenlere ve vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemeler,

c) Bireysel emeklilik sisteminden emeklilik hakkı kazananlar ile bu sistemden vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemeler."

Dolayısıyla kaynağı ne olursa olsun, tüzel kişiliği haiz emekli sandıkları, yardım sandıkları ile emeklilik ve sigorta şirketleri tarafından; (a), (b) ve (c) alt bentlerinde sayılan kişilere yapılan ödemeler menkul sermaye iradıdır.

Çalışmamızın takip eden bölümlerinde bireysel emeklilik planları ve birikimli sigorta poliçelerinde, sigortalının vefatı üzerine kanuni mirasçılara ve lehdarlara yapılacak ödemelerin Gelir Vergisi Kanunu ve Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu karşısındaki durumunu ayrıntılı olarak inceleyeceğiz.

2-MEZKÜR GELİRLERİN VERGİLENDİRİLMESİ:

2.1-Gelir Vergisi Kanunu Bağlamında:

Katılımcılardan toplanan katkı payı veya primlerin nemalandırılarak hak sahibine geri ödenmesi esasına dayalı bireysel emeklilik sistemi ve benzeri nitelikteki birikimli şahıs sigortaları kapsamında elde edilen gelirler, Gelir Vergisi Kanunu'nun 75'inci maddesinde menkul sermaye iradı olarak tanımlanmıştır. Katılımcıların sistemde kalma süreleri ve ayrılma biçimleri elde edilen gelirin niteliğini değiştirmektedir.

Dolayısıyla, bireysel emeklilik sözleşmeleri ve hayat sigorta poliçelerine istinaden sigortalının ecelen veya ka-zaen vefat etmesi sonucu sigorta veya emeklilik şirketince; mirasçılara veya lehdar olarak tayin edilmiş üçüncü kişiye ödenecek birikim tutarı Gelir Vergisi Kanunu açısından menkul sermaye iradıdır ve vergilendirilmesi gerekmektedir.

2.1.1-Elde Edilen Gelirlerde İstisna Uygulaması:

Gelir Vergisi Kanunu'nun 22'nci maddesinde yapılan düzenleme ile bireysel emeklilik sistemi ile diğer şahıs sigortalarında elde edilen gelirlerin bir kısmı gelir vergisinden istisna edilmiştir. Anılan madde ile;

- Bireysel emeklilik sisteminden

emeklilik hakkı kazananlara yapılan ödemelerin %25'i,

- Türkiye'de kain ve merkezi Türkiye'de bulunan diğer sigorta şirketlerinden on yıl süreyle prim ödeyenlere yapılan ödemelerin %10'u,

gelir vergisinden istisna edilmiş, bireysel emeklilik sistemi ile diğer şahıs sigortalarından vefat, maluliyet ve tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemelere de yukarıda belirtilen istisnanın uygulanacağı hüküm altına alınmıştır.

Bu durumda, bireysel emeklilik sözleşmeleri ve hayat sigorta poliçelerine istinaden sigortalının ecelen veya ka-zaen vefat etmesi sonucu sigorta veya emeklilik şirketince; mirasçılara veya lehdar olarak tayin edilmiş üçüncü kişiye ödenecek birikim tutarının; bireysel emeklilik sözleşmeleri için %25'i, diğer şahıs sigortaları için %10'u gelir vergisinden istisna edilecektir.

2.1.2-Gelir Vergisi Tevkifat Uygulaması:

Gelir Vergisi Kanunu'nun 94'üncü maddesinin birinci fıkrasının (15) numaralı bent hükmü uyarınca, emeklilik ve sigorta şirketleri; bireysel emeklilik sözleşmeleri ve birikimli şahıs sigortaları dolayısıyla yaptıkları ödemelerden, istisna edilen tutarlar hariç, gelir vergisi tevkifatı yapmak durumundadır.

Bakanlar Kurulu 10.12.2004 tarih ve 2003/6577 sayılı Kararı(25332 sayılı Resmi Gazete) ile uygulanacak tevkifat oranlarını aşağıdaki şekilde belirlemiştir:

“Bireysel emeklilik ile diğer sigorta şirketlerince;

- On yıl süreyle katkı payı ödemiş olmakla birlikte bireysel emeklilik sisteminden emeklilik hakkı kazanmadan ayrılanlar ile diğer şahıs sigortalılarından on yıl süreyle prim veya aidat ödeyenlere ve vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemelerden %10,

- Bireysel emeklilik sisteminden emeklilik hakkı kazananlar ile bu sistemden vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemelerden %5, oranında gelir vergisi tevkifatı yapılacaktır.”

Daha önce de belirtildiği üzere, Gelir Vergisi Kanunu'nun 22'nci maddesinin 1 numaralı fıkrası uyarınca gelir vergisinden istisna edilen tutarlar üzerinden tevkifat yapılmayacaktır.

Dolayısıyla, bireysel emeklilik sözleşmeleri ve hayat sigorta poliçelerine istinaden sigortalının ecelen veya ka-zaen vefat etmesi sonucu sigorta veya emeklilik şirketince; mirasçılara veya lehdar olarak tayin edilmiş üçüncü kişiye ödenecek birikim tutarının;

- Bireysel emeklilik sözleşmeleri için %25, hayat sigorta poliçelerine için %10 olarak tespit edilen istisna oranına isabet eden tutar üzerinden tevkifat yapılmayacaktır. Tevkifat, kalan %75 ve %90'lık kısım üzerinden yapılacaktır.

Öte yandan birikimli şahıs sigortaları kapsamında yapılacak tevkifat, 07.10.2001 tarihinden itibaren düzenlenen poliçelere ilişkin olarak yapılacak ödemeler açısından geçerlidir. Zira kazanılmış haklarda herhangi bir kayba neden olmamak bakımından, 4697 sayılı Kanunun Geçici 1'inci maddesinde, bu poliçeler kapsamında yapılan ödemelerle ilgili olarak, Gelir Vergisi Kanunu'nun 4697 sayılı Kanunla değişmeden önceki 23, 25, 75 ve 94 üncü madde hükümleri uygulanacağı hükme bağlanmıştır.

2.1.3-Elde Edilen Gelirin Yıllık Beyanname ile Beyanı:

Gelir Vergisi Kanunu'nun 86'ncı maddesinin birinci fıkrasının 1 numaralı bendinin (a) alt bendinde yer alan hükme göre, bireysel emeklilik sistemi ve şahıs sigortalılarından elde edilen ve menkul sermaye iradı olarak tanımlanmış gelirler tutarı ne olursa olsun yıllık beyanname ile beyan edilmeyecektir.

Dolayısıyla, bireysel emeklilik sözleşmeleri ve hayat sigorta poliçelerine istinaden sigortalının ecelen veya ka-

zaen vefat etmesi sonucu sigorta veya emeklilik şirketince; mirasçılara veya lehdar olarak tayin edilmiş üçüncü kişiye ödenecek birikim tutarı için Gelir Vergisi Kanunu'nun 94'üncü maddesi kapsamında yapılan tevkifat nihai vergileme olmaktadır.

2.2-Veraset ve İntikal Vergisi

Kanunu Bağlamında:

7338 sayılı Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu'nun 1'inci maddesinde, Türkiye Cumhuriyeti uyruğunda bulunan şahıslara ait mallar ile Türkiye'de bulunan malların veraset yoluyla veya herhangi bir suretle olursa olsun ivazsız bir şekilde bir şahıstan diğer şahsa intikalinin veraset ve intikal vergisine tabi olduğu; Kanunun 2'nci maddesinin (c) bendinde "veraset" tabirinin miras vasiyet ve miras mukavelesi gibi ölüme bağlı tasarrufları, (d) bendinde de, "ivazsız intikal" tabirinin, hibe yoluyla veya herhangi bir tarzda olan ivazsız iktisapları ifade ettiği, bu bendin parantez içi hükmünde de maddi ve manevi bir zarar karşılığı verilen tazminatların ivazsız sayılmayacağı hükme bağlanmıştır.

Diğer taraftan, Kanunun 17'nci maddesinde;

"Amme idare ve müesseseleri, bankalar, bankerler, kasa kiralayanlar, sigorta şirketleri, sair şirket ve müesseseler, mahkemeler ve icra daireleri istihkak sahiplerine bu verginin mev-

zuuna giren herhangi bir muamele dolayısıyla para ve senet verebilmek için evvelemerde verginin ödenmiş olduğuna dair vergi dairesinden verilmiş bir tasdikname talebederler.

Tasdikname ibraz etmeyen hak sahiplerinin istihkaklarından, veraset yoluyla intikallerde yüzde beş, ivazsız intikallerde yüzde onbeş oranında vergi karşılığı olarak tevkifat yaptuktan sonra, bakiyesini verebilirler. Tevkifatı yapanlar, tevkif ettikleri parayı en geç bir hafta içinde buldukları yerin mal sandığına yatırmaya ve keyfiyeti bağlı buldukları vergi dairesine yazı ile bildirmeye mecburdurlar.

Tevkifat yapmadan para ve senet verenlerle tevkif ettikleri parayı yukarıda belirtilen süre içinde mal sandığına yatırmayanlardan (Hakimler hariç), tevkif etmeye ve yatırmaya mecbur oldukları paralar Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre gecikme zammı tatbik edilerek tahsil edilir. Tevkifatı yapan ilgili kuruluşların, bu görevleri süresinde yerine getirmeyen sorumlularından, tevkif etmeye ve yatırmaya mecbur oldukları paraların %10'u oranında ayrıca ceza tahsil olunur."

hükmü yer almaktadır. Buna göre, bireysel emeklilik sözleşmeleri ve hayat sigorta poliçelerine istinaden sigortalının ecelen veya kazaen vefat etmesi sonucu sigorta veya emeklilik şirketince;

- Mirasçılara ödenen birikim tutarının, Gelir Vergisi Kanununun 75'inci maddesi kapsamında menkul sermaye iradı olarak vergilendirildikten sonra terekeye dahil edilerek,

- Sigortalının mirasçı olmayan üçüncü kişiyi lehdar tayin etmesi halinde, poliçe lehdarına ödenecek birikim tutarının, Gelir Vergisi Kanununun 75'inci maddesi kapsamında menkul sermaye iradı olarak vergilendirildikten sonra ivazsız iktisap olarak

veraset ve intikal vergisine tabi tutulması gerekmektedir.

Öte yandan, Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu'nun 17'nci maddesinde yer alan ve yukarıda belirtilen hüküm uyarınca, sigorta şirketleri, hak sahiplerine vergiye tabi bir ödemede bulunmadan önce verginin ödendiğine ilişkin tasdikname isteyecekler, tasdikname ibraz etmeyen mirasçıların istihkaklarından yüzde beş, ivazsız intikallerde ise yüzde onbeş oranında tevkifat yaptıktan sonra ödemede bulunabileceklerdir. Dolayısıyla sigorta şirketleri, vergi ilişkisi kesilmeden yapılan ödemeler üzerinden tevkifat yapmak ve tevkif ettikleri vergileri ilgili vergi dairesine ödemekle yükümlü bulunmaktadır. Aksi takdirde Kanunda belirtilen cezanın uygulanacağı tabiidir.

3-SON SÖZ:

Katılımcılardan toplanan katkı payı veya primlerin nemalandırılarak hak

sahibine geri ödenmesi esasına dayalı bireysel emeklilik sistemi ve benzeri nitelikteki birikimli şahıs sigortaları kapsamında elde edilen gelirler, Gelir Vergisi Kanunu'nun 75'inci maddesinde menkul sermaye iradı olarak tanımlanmıştır. Katılımcıların sistemde kalma süreleri ve ayrılma biçimleri elde edilen gelirin niteliğini değiştirmektedir.

Bunun yanında bu türden intikaller, Veraset ve İntikal Vergisinin de konusunu oluşturmaktadır. Bu kapsamda, bireysel emeklilik sözleşmeleri ve hayat sigorta poliçelerine istinaden sigortalının ecelen veya kazaen vefat etmesi sonucu sigorta şirketince mirasçılara ödenen birikim tutarı Gelir Vergisi Kanunu'nun 75'inci maddesi kapsamında menkul sermaye iradı olarak değerlendirilip vergilendirildikten sonra, terekeye dahil edilerek, veraset ve intikal vergisine tabi tutulması gerekmektedir.

Aynı şekilde, sigortalının mirasçı olmayan üçüncü kişiyi lehdar tayin etmesi halinde de poliçe lehdarına ödenecek birikim tutarı Gelir Vergisi Kanunu'nun 75'inci maddesi kapsamında menkul sermaye iradı olarak değerlendirilip vergilendirildikten sonra ivazsız iktisap olarak veraset ve intikal vergisine tabi tutulması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Beyanname Düzenleme Kılavuzu. (2007) İstanbul: Hesap Uzmanları Derneği.

Gelir Vergisi Rehberi. (2006) Ankara: Gelirler Kontrolörleri Derneği.

T.C. Yasalar, **10.12.2004 tarih ve 2003/6577 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı**, (2006), Ankara : Maliye ve Sigorta Yorumları

T.C. Yasalar, **193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu**, (2006), Ankara : Maliye ve Sigorta Yorumları

T.C. Yasalar, **3 no'lu Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu Sirküleri**, (2007), Ankara : Maliye ve Sigorta Yorumları

T.C. Yasalar, **3 ve 59 no'lu Gelir Vergisi Kanunu Sirküleri**, (2006), Ankara : Maliye ve Sigorta Yorumları

T.C. Yasalar, **4697 sayılı Kanun**, (2007), Ankara : Maliye ve Sigorta Yorumları

T.C. Yasalar, **7338 sayılı Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu**, (2007), Ankara : Maliye ve Sigorta Yorumları

